18. Hamra kyrka.

Pl. 5.

Gravhäll, fragmentarisk, med inskriftsband längs stenens kant. Den står bland stenarna vid insidan av kyrkogårdsmuren Ö om kyrkans kor; G 18 längst åt S. Den torde icke med säkerhet kunna identifieras med någon av inskrifterna i föregående samlingar. Hur den har kommit i dagen, är alldeles okänt.

Rödaktig kalksten. Gravhällen är avslagen ungefär på mitten. Kantens huggna passning visar, att stenen har varit en lockhäll. Nuvarande längd 0,84 m, bredd 0,68–0,61 m. Ytan har genom nötning blivit mycket slät. Ett djupt hål är utslaget nästan mitt på stenen. Ett inskriftsband går längs stenens kant. Innanför inskriftsbandet finnas, på stenens mitt upptill, spår av ornering.

Inskriften är mycket nött; endast enstaka runor och runstavar kunna iakttagas, men ingen sammanhängande text.

Vissa detaljer tyda möjligen på att G 18 skulle kunna vara nedre delen av gravhällen G 11, ehuru till oigenkännlighet utnött. Det har dock synts riktigast att uppföra detta gravhällsfragment under eget nummer.

19. Hamra kyrka.

Pl. 6.

Fragment av en runristad gravhäll. Det ligger vid insidan av kyrkogårdsmuren Ö om kyrkans kor, det minsta av de där upplagda fragmenten med inskrift. Det har icke med säkerhet kunnat identifieras som del av någon av de förut omnämnda gravhällarna.

Grå kalksten. Längd 0,35 m, bredd 0,15 m.

Endast några runor kunna urskiljas:

... u - r : i - þ ...

20. Hamra kyrka.

Pl. 8.

Ristning i kalkputsen. I koret, på södra väggen 1 m V om korportalen, 1,5 m över golvet. Ristningens längd är 58 cm. Runorna äro stora, 18–20 cm.

Ristningen har delvis varit överkalkad, men har i senare tid blivit framtagen.

Inskrift:

matus : skris
5

s-runan har formen ᛋ. 3 **u** är möjligen stunget.

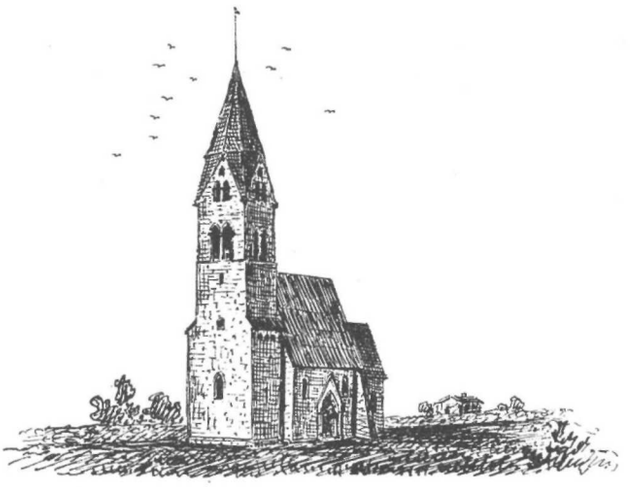

Öja kyrka.

Också runstenarna i Öja äro, så vitt man vet, första gången uppmärksammade av Carl Linnæus. I sin *Öländska och Gothländska resa* (1745) har han antecknat: »Öja-Kyrka ¼ mihl ifrån Fide, hade en Runsten in uti sig, som til en del läsas kunde, men Kyrkogården hade fem Runstenar, af hwilka wi allenast kunde läsa en.» Inskrifterna på de båda läsbara gravhällarna (G 21 och G 22) har han upptecknat i sin handskrivna *Iter Gotlandicum*; de ingå också i den samling av gotländska runinskrifter, som han lämnade till biskop Wallin (*Analecta Gothlandica* 1, s. 639–641).

C. G. Hilfeling 1799: »En Grafsten af grå Marmor liggande framför Altaret med påhuggen Inscription i Munkefractur och en kalk midt uppå med Hostien öfver ... En runsten ligger i rad med föregående, var aldeles utnött och oläselig [G 22]; likaså 3ne Fragmenter på kyrkogården. En Runsten på kyrkogården å södra sidan, invid Sånghus-dören afteknades [G 21].»

N. J. Ekdahl berättar om sitt besök i Öja 1826 följande: »Efter att hafva tilbragt 12 dagar på resan anlände jag till Gottland den 26 Junii. Busviken var det ställe hvarest jag landsteg. Öja låg nära derinvid och detta blef det första ställe, som fäste min uppmärksamhet. En ädel, ren, enkel och dristig konst framtedde sig i templets bygnad och jag skulle trott denna kyrka af huggen sten och sirade portaler ej ämnad för en landförsamling om ej hennes närmaste systrar vist sig i samma gestalt. — Utanför Chordörren låg en runbeskrifven grafsten, som jag, för den inbrytande skymningen ej med all den noggranhet jag önskat, kunde aftekna [G 21].» Runhällen i kyrkan omnämnes icke av Ekdahl.

Liljegren upptager 3 runristade gravhällar vid Öja kyrka (L 1791–1793 = G 21–23), med inskrifterna efter Hilfeling, Wallman och Ekdahl. Dessutom, med hänvisning till Linnæus och Hilfeling, sex runhällar »på kyrkogården», utan känd inskrift (L 1794–1799); slutligen också, efter Wallman, det lilla fragmentet i »Prestgårds förstuga» (L 1800 = G 14).

Kyrkoinventarium 1830: »Runestenar: inga».

Carl Säve har år 1844 av stenarna hos Liljegren endast återfunnit två (L 1791 och 1792 = S 168 och 169); den tredje i kyrkan (L 1793 = S 170) har han icke funnit, icke heller fragmentet i prästgårdens förstuga (L 1800 = S 177). Liljegrens »olästa» inskrifter L 1794–1799 upptager han i sin förteckning som S 171–176. På en sten har han kunnat läsa några ord; han ger den nummer L 1794, S 171. På ytterligare två stenar tror han sig spåra runor, men »oläsliga» (S 172, 173 = L 1795, 1796). Två har han icke alls återfunnit (S 174, 175 = L 1797, 1798).

Pastorsämbetet i Öja meddelade år 1922 på riksantikvarieämbetets förfrågan: »3 stenar med runskrift. Av runstenarna äro två uppbrutna från gångbana å kyrkogården och ställda mot kyrkogårdsmurens östra sida [G 26 och 27?], 1 insatt i södra muren [G 21]. Möjligen fins ännu 3 dylika (1 i muren, 2 i gångbanan å kyrkans södra sida) men oläsliga.» Med de båda sista (»i gångbanan å kyrkans södra sida») avses sannolikt G 24 och G 25.

O. v. Friesen återfann vid sina besök i Öja åren 1922, 1923 och 1936 G 21 och fragmentet G 24, men icke G 22 och G 23. Vidare iakttog han tre mycket slitna stenar, på vilka endast obetydliga rester av runskrift kunde spåras (G 25, G 26 och G 27).

21. Öja kyrka.

Pl. 6.

Litteratur: L 1791, S 168. C. Linnæus, Iter Gotlandicum (hs i Linnean Soc., London), s. 356, Öländska och Gothländska resa 1741 (1745), s. 252; G. Wallin, Analecta Gothlandica 1, s. 639 (Linnæus), 681, 747; C. G. Hilfeling, Resejournal 1799 (F m 57:6), s. 58; N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), s. 1; J. H. Wallman, Öländska och gothländska fornlemningar, 1830 (ATA), fig. 20; J. G. Liljegren & C. G. Brunius, Nordiska fornlemningar (1826–29), nr xcix; J. G. Liljegren, Runlära (1830), s. 155; O. Carlén, Blad ur Gotlands historia, 1862 (ATA), s. 343; E. Brate i Svenska Fornminnesföreningens tidskrift 7: 1 (1888), s. 67; O. v. Friesen, Anteckningar 1922, 1923, 1936 (UUB).

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (F m 57: 7 tab. 16; återgiven i Liljegren o. Brunius a. a. nr xcix och i Liljegren, Fullständig Bautil: L 1791); Wallman, teckning (a. a. fig. 20; även i Liljegren, Fullständig Bautil: L 1791); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Runristad gravhäll. Den ligger nu infälld i kyrkogårdsmuren på södra sidan, rakt S om koret, som den fjärde av de i muren infällda stenarna från kyrkogårdens sydöstra hörn räknat. Tidigare har den legat »på kyrkogården å södra sidan, invid Sånghus-dören» (Hilfeling), »på Kyrkiogården» (Wallin). N. J. Ekdahl fann den också »utanför Chordören».

Gråvit kalksten av mycket god kvalitet. Längd 2,20 m, bredd upptill 1,09 m, nedtill 1,03 m; tjocklek 12–13 cm. Nedtill är hällen bräckt, och en spricka (nu lagad) går tvärs över stenen strax ovanför korsfoten. På några ställen är ytan ganska sliten och ristningen därför grund eller t. o. m. utplånad. Men i stort sett bör den betecknas som väl bevarad. Inskriften börjar upptill mitt i den övre ramen och går sedan runt längs stenens ytterkanter; den är jämnt och vackert huggen, med inskriften något mera sammanträngd mot slutet, där också några binderunor förekomma. Hällens inre upptages av ett vackert kors; foten nedtill är tämligen sliten; och där finnas också några inhuggna figurer (bomärken).

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre läsningar):

᛭ **iakaubs : synir : a burh : litu : giara : stain : yvir : faþur : sen : ok : [b]roþur : sen : hera :**
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

[ni]kulas : sum : o̟ra : k̟irkiu : ati : men : guþ : uildi : biþ[i]n : fyri : þa̟ira : sialum : ok :
60 65 70 75 80 85 90 95 100 105 110

hehualdi : ... : syni : þair : huilas : hier : undir · o͡le : l̟uþa͡r : gia͡rþi : mik
115 120 125 130 135 140 145 150 155

»Jakobs söner på Burg läto göra stenen över sin fader och sin broder, herr Nikulas, som ägde vår kyrka (d. v. s. var kyrkoherde vid vår kyrka), så länge Gud ville. Bedjen för deras själar och för Hägvald, ... son. De vila här under. Ole **luþar** gjorde mig.»

Till läsningen: 6 **b** är icke stunget. Bistavarna i 8 **s** äro svaga. 9 **y** tydligt stunget. Intet skiljetecken efter 13 **a**. Runorna 22–25 **giar** äro skadade; om r. 24 har varit **a** eller **e** kan ej avgöras. 32 **y**, 33 **v** äro stungna; likaså 42 **e**, 53 **e**, 56 **e**. Endast en liten del av huvudstaven i 46 **b** är bevarad; 59–61 **nik** äro likaså skadade. Bistavarna i 69 **o** svaga. 82 **e** och 84 **g** äro tydligt stungna; likaså 90 **d**. Övre delen av 92 **b** är bortslagen.